

Панченко Олег Анатолійович

*доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України,
директор ДЗ “Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр
МОЗ України”, Президент Громадської організації
“Всеукраїнська професійна психіатрична ліга”
ORCID: 0000-0001-9673-6685
e-mail: oap@ukr.net*

**ЕПОХА ТУРБУЛЕНТНОСТІ І СУСПІЛЬНІ МЕТАМОРФОЗИ
ЯК ФАКТОРИ РИЗИКІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Розкрито сутність причинно-наслідкового зв'язку між турбулентністю і метаморфозами суспільства. Наголошено, що головною метаморфозою сучасного суспільства є перетворення його в турбулентний стан, де основною ознакою є потокова реальність, і в силу цього суспільство пронизане хаотичними, неконтрольованими процесами. Зазначено, що нестабільне середовище продукує як високі ризики, так і високі шанси для держави не втратити управлінські функції. Зауважено, що важливим завданням є розуміння нових реалій і вироблення відповідної політики. Вказано, що варіантом вирішення проблеми може стати симбіоз делегування широких повноважень на локальний рівень при належному контролі центру і “культури безпеки” як форми реалізації турботи про себе.

Ключові слова: турбулентність; суспільні метаморфози; турбулентний соціум; турбулентне суспільство; благополуччя; державне управління; культура безпеки.

Постановка проблеми. Судячи з усієї сукупності глобальних екологічних, економічних, соціальних, політичних і культурних процесів, можна стверджувати, що настала “епоха турбулентності”, що характеризується нестабільністю як світової системи взагалі, так і суспільно-політичної ситуації в окремо взятій країні. Простежується синергетичний ефект накладення минулих (невирішених) проблем і нових глобальних викликів: один катаклізм “наповзає” на інший, міжкризові періоди скорочуються, а вихід із чергової кризи стає затяжним, більшість конфліктів не вирішується, а лише “заморожується”. Існуючий баланс взаємин між людиною і природою, людиною та соціумом, соціумом і державою внаслідок турбулентних явищ та метаморфоз може бути порушений, унаслідок чого виникає хаос і непередбачуваність подій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “турбулентність” у проекції на суспільні процеси з’явилося в кінці ХХ ст. після виявлення досить суворих закономірностей хаотичної поведінки не тільки фізичних, але й біологічних і “соціальних” об’єктів, економічних та політичних явищ. Представники соціальних і економічних наук почали вживати терміни “турбулентні часи”, “турбулентний світ”, “соціальна турбулентність” [1 – 3].

Поняттю “турбулентний соціум” і явищам із ним пов’язаним присвячено низку робіт Є. Щекотина і С. Чудинова [4 – 6].

У наших роботах поняття “турбулентність” досліджувалось у контексті особистості в суспільстві й інформаційному середовищі [7 – 9]. Водночас основою є така інтерпретація турбулентності: *безладні завихрення енергетичних потоків. Турбулентність виникає при зустрічі із протилежним потоком або з перешкодою*. З цього визначення можна вибрати такі “соціальні характеристики”: рух (потік); безлад (нестійкість); зміна стану речей. З останньою характеристикою асоціюється і поняття “метаморфоза” (докорінна зміна, перетворення). Вивченню суспільних метаморфоз присвячені роботи С. Кравченка [10, 11]. Зокрема, ним наголошується, що нова генерація метаморфоз обумовлена вступом людства в “турбулентні часи”. Ідеї метаморфізації суспільства, економіки, влади, насильства, справедливості розглянуто в працях відомих канадських соціологів У. Вандербурга та В. Моско [12, 13].

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Із наведених літературних джерел можна зробити висновок, що як турбулентність, так і суспільні метаморфози розглядаються здебільшого у контексті соціології та психології. Водночас набуває актуальності розгляд цих феноменів у ракурсі державного управління. *Мета статті* – дослідити причинно-наслідковий зв’язок між турбулентністю та метаморфозами в сучасному суспільстві та пов’язані з цим ризики державного управління якістю життя громадян.

Виклад основного матеріалу. У соціальних науках концепт “турбулентність” важливий, насамперед як метафора для позначення різних форм нестійкості і невизначеності, які присутні в сучасному світі. О. Яницький, наприклад, дає таке визначення: “турбулентність насправді означає крайню ступінь нестабільності світової економічної і політичної системи, коли ймовірність досягнення точки її біфуркації і/або злому дуже висока”. Виникнення критичної точки турбулентності пов’язане з рядом тенденцій сучасного світового розвитку, що супроводжується незворотними радикальними змінами – метаморфозами. Виникає замкнуте коло, коли одне спричиняє інше і навпаки. На підтвердження, беручи до уваги роботи інших дослідників [14 – 18]), виділимо нижче найвагоміші аргументи.

По-перше, суспільство, яке змінюється, є перманентним генератором метаморфоз. Інновації можуть бути настільки відмінні від попередніх реалій, що приймаються людьми як шок. Джерелом збудження як причини турбулентності є, насамперед, протистояння еліт у боротьбі за владу і політична “незадоволеність” населення. Особливо яскраво цей процес спостерігається під час виборів і зміни правлячих еліт. І саме держави з демократичною формою правління, яким властиві свобода слова і плюралізм, найбільше уразливі в аспекті виникнення турбулентності.

По-друге, турбулентні явища, пов'язані з глобалізацією та періодичними економічними кризами, докорінно змінюють світ. В умовах глобалізації він не став більш стабільним і передбачуваним. Навпаки, його головними характеристиками стали хаос і підвищений потенціал конфліктності. Поки економіка розвивається, настрої у суспільстві загалом позитивні. Але при настанні кризи, коли життєві стандарти різко знижуються, відбувається різке невдоволення населення. І навіть розвиваючись, світова економіка нерівномірно розподіляє продукт свого розвитку. Багато держав, регіонів, перебуваючи на “периферії”, живуть на дотації “центру” або позикові кошти. Нерівномірно розподілений фінансовий капітал спричиняє переміщення робочої сили (зокрема і нелегальної), матеріалів, енергії. У таких умовах сталий розвиток стає більш, ніж проблемним.

Глобалізація також зумовила метаморфози відкритості і закритості соціуму. Раніше традиційне суспільство відрізнялося своїми “жорсткими” цінностями і нормами, які підтримувалися завдяки політичним та культурним межам. Ідеологи лібералізму розглядають відкритість кордонів соціуму як “універсальний” ідеал для всього людства. Однак його реалізація (на прикладі біженців) стала на сьогодні шоком для багатьох європейців. Доцільно зазначити, що турбулентність генерується самим фактом різноманітності культур і життєвого укладу. Масове ж “нашестья” чужорідних культур вимагає від Європи все більших зусиль із підтримки “єдності в різноманітності” для запобігання міжнаціональних конфліктів.

Як це не парадоксально, в умовах відкритості виникають метаморфози закритості у формі небачених раніше локальних сегрегацій і анклавних спільнот. За одним із сценаріїв розвитку суспільства в умовах турбулентності – це його сегментація, коли кожна група (етнічна, расова, гендерна) воює проти всіх інших. Нації розпадаються на регіональні групи, які, своєю чергою, діляться на ще дрібніші етнічні групи заради спрощення процесу прийняття рішень. Природні лінії поділу суспільства перетворюються в барикади. Прикладом є світова турбулентність у формі коронавірусу COVID-19, унаслідок якого Євросоюз фактично опинився у стані паралічу. Причина навіть не у тому, що були закриті кордони його держав-членів, а у тому, що кожна держава відособилася у своїх проблемах. Коли в Італії почався дефіцит медичних масок, апаратів штучного дихання, тестів на вірус, іншого обладнання, вона не змогла закупити необхідне в інших країнах Євросоюзу. Держави закриваються і можуть розраховувати тільки на власне виробництво та зайнятість населення всередині держави.

Продовжуючи про некеровану відкритість, мусимо зазначити, що вона виробляє і небезпечні для соціуму метаморфози в духовному житті, які виражені у зростаючому символічному насильстві, обумовленому комерціалізацією мас-медіа: сенсаційність; фейкові новини замінили собою якісну аналітичну інформацію і мистецтво; а шоумейкери буквально витіснили з екранів освітні програми; затьмарили цінності сім’ї; навчання; праці. Це спричиняє соціальну тривогу і невизначеність.

По-третє, зміна взаємовідносин між людством та біосферою призвела до появи складних соціальних і техно-природних гібридів, як правило, глобального значення. До недавнього часу людина вважала себе “господарем природи”. Однак на сьогодні все більше свідчень того, що біосфера (через природні аномалії і катастрофи) все частіше визначає поведінку людини та соціуму. Панування над природою змінюється проблемою збереження того, що людині вдалося досягти. Це підтверджує і О. Яницький, стверджуючи, що звичний поділ на природу і суспільство більше не відповідає процесам стиснення й інтеграції усього того, що відбувається на Землі. Ми тепер живемо в соціобіотехносфері, її закони нами ще не досліджені. По суті, сталася низка метаморфоз із природою, соціумом, технічними новаціями, які раніше представляли самостійну реальність, а нині у багатьох випадках утворюють єдине ціле. Одним із таких гібридів є вже наведений приклад пандемії коронавірусу COVID-19, яка струснула планету на сучасному етапі.

По-четверте, турбулентні світові тенденції відображають небезпечний тип розвитку подій, який характеризується метаморфозою стирання роздільних ліній між станом війни і миру. Конкуруючі між собою сторони все частіше вдаються не до правових вирішень спорів, до інших засобів, що дає змогу комплексно впливати на розвиток кризової ситуації в своїх інтересах і при цьому створювати видимість неупередженості, приховуючи свою безпосередню залученість у протистояння.

Інструменти для досягнення стратегічних цілей, до яких належать політико-дипломатичні, інформаційно-психологічні, економічні та силові, визначаються як “неявні військові дії”, “нелінійні”, “асиметричні”, “нетрадиційні” і “гібридні” операції. Узагальненим поняттям для позначення нової форми протиборства стало таке: “гібридна війна – приховані агресивні дії, що йдуть врозріз із нормами міжнародного права”.

У продовження: політика явного примусу силою досі існує, змінилися тільки її форми та інструменти. Ще більше турбує те, що політика одностороннього насильства щодо мирних жителів у формі геноциду, тероризму або етнічних чисток, що практикується неурядовими акторами, враховуючи “непізнані формування”, набуває загального поширення.

По-п’яте, процес інформатизації світової системи, що сприймається як символ та індикатор прогресу, має декілька проблемних явищ, пов’язаних із інформаційними метаморфозами:

- процес вимагає більшої прозорості інформаційних відносин, а це неминує призводити до порушення прав і свобод;
- прихід “пост-паперової” культури істотно змінює структуру і функції інститутів управління, освіти і науки;
- загострюється боротьба між глобальними гравцями за роль “програмістів” і “перемикачів” засобів масової інформації і комунікації, мережевих систем, за допомогою яких формується глобальна політика.

В. Моско вважає, що нині відбувається перехід від постіндустріального і постінтернетного суспільства до суспільства цифрового, побічні ефекти якого змінюють власне людські комунікації на людино-машинні, які, своєю чергою, радикально змінюють сутність влади, насильства і справедливості. Останнє ствердження потребує детальнішого розгляду.

Метаморфоза соціальної влади в цифрову владу. Влада завжди була соціально обумовленою. Її тип і зміст змінювалися в міру розвитку та ускладнення соціальної структури суспільства. Під впливом прагматичності науки і технологій, інформатизації та діджиталізації соціуму влада радикально змінюється, з неї усуваються соціальний і культурний контексти. В. Моско наголошує, що нові реалії цифрового суспільства повністю змінюють відносини між людьми і цифровими машинами, що вони означають постійну їх інтеграцію. Але, головне, створюються принципово нові владні структури, які домінують над цифровим світом, є силою в політико-економічних і геополітичних конфліктах, а також контролюють “індивідуальні тіла і соціальні відносини”, беручи на себе функції світового уряду.

Метаморфози соціального насильства в цифрове насильство. В доіндустріальному суспільстві у людей були відносно стійкі уявлення про насильство, які були обумовлені символізацією, життєвим досвідом, культурою. Зараз же до різних форм соціального насильства безпосередньо належать цифрові компоненти, а також побічні ефекти прагматичних трендів розвитку науки і технологій. Найбільші виклики культурі несе саме цифрове насильство. Ми не помітили, як створили міф про те, що діджиталізація представляє тільки блага, не помічаючи весь спектр негативних побічних ефектів цього процесу. У. Вандербург порівнює цифрове насильство з “нашою війною з самим собою”. На його думку, в сучасному суспільстві утвердився соціальний тип “гомо інформатикус”. Тінейджери починають жити так, ніби у них немає культурних ресурсів, відповідно, повинні поклатися на те, що доступно з їх мобільних комп’ютерів. Поступово світ стає безпечним для техніки, але небезпечним для людей, співтовариств та екосистем.

Цифрове насильство сприяє утвердженню небаченого раніше типу тотального нагляду. Зібрана інформація про користувачів різних сервісів без їх повідомлення накопичується в глобальних цифрових структурах. У. Вандербург вважає, що всюдисущий нагляд збирає стільки даних, скільки можливо, створюючи цифрову версію всевидючого паноптіка, всюди вимірюються і відстежуються майже всі аспекти фізичного і ментального функціонування людини.

Метаморфози культурно обумовленої справедливості в цифрову несправедливість. Історично справедливість була обумовлена культурно-локальним контекстом, стосувалася типу взаємодії людей. Однак нині до уявлення про добро і зло, справедливість та несправедливість додаються технологічні, економічні, цифрові і навіть кліматичні чинники, залишаючи осторонь їх власне культурну складову.

В уявлення про сучасну справедливість втрутилися економічні міфи про капітал, прогрес, роботу і щастя. Заміщення культурного підходу на економічний стало початком реорганізації людського життя і суспільства за образом машини, що, по суті, призвело до приниження культурно обумовленої справедливості і становлення цифрової несправедливості. Процеси диджиталізації привнесли нові несправедливості в тип праці, зокрема роботи не тільки витісняють робочі місця, а й мінімізують культурні зв'язки людей. Нові форми несправедливості проявляються в тому, що збільшується кількість людей, які працюють як асистенти роботів чи інших розумних засобів. Окрім того, мозок і мислення людини набувають ознак функціонування цифрової техніки.

Проміжний висновок із наведеного матеріалу полягає у тому, що фундаментальною характеристикою турбулентного соціуму є те, що він допускає існування тільки нестабільних, плинних, мінливих об'єктів. І це є його головною метаморфозою, яка стосується також тих соціальних утворень, які є основоположними для конструювання життєвого світу людини – держава, сім'я, праця, власне благополуччя. Хаотичні нелінійні процеси, які мають вирішальний вплив на життя сучасної людини, неможливо редукувати за універсальними правилами – тут потрібне більш “тонке” налаштування.

Як вже зазначалося, влада завжди була соціально обумовленою. Історично так склалося, що протягом ХХ ст. держава брала на себе все більше соціальних обов'язків, тому громадяни тепер очікують від неї широкого захисту, вирішення суперечок, виробництва і розподілу. Водночас державою конструюється специфічний об'єкт управління – “населення”, благополуччя якого розглядається як статистична категорія, тоді, як питання благополуччя окремої особистості відходить на другий план і переміщується у вузьку сферу прикладної психології.

Всеохоплюючий процес турбулентності зачіпає й інститути державного управління, ослаблюючи їх, що прямо впливає на якість життя людей – функції, які держава значною мірою монополізувала, перестають виконуватись, у кращому випадку – виконуються неналежно. Так, розпад Радянського Союзу, який став соціальною і антропологічною катастрофою, призвів до того, що люди, які перебували під опікою держави, були кинуті напризволяще. Будучи вихованими і реалізованими у колишньому СРСР, люди в мить опинилися взагалі без нічого – викинуті за борт соціуму, зі збитими орієнтирами, без пошани і поваги, навіть без роботи. Злами стереотипів мислення і поведінки призвели до станів фрустрації: гніву, відчаю, тривоги, роздратування, розчарування тощо, або і повної дезорганізації діяльності людини.

Слабкість держави найбільше яскраво проявляється у феномені сучасного тероризму. До недавнього часу механізми забезпечення національної безпеки були спрямовані на боротьбу з ворогом, який явно і стабільно існує в часі і просторі. Сучасний тероризм має зовсім іншу форму – це мережеві структури, які постійно змінюються, не маючи чітких обрисів і кордонів, можуть

переходити із стану ворога в стан союзника і навпаки (приклад – Близький Схід в останні десятиліття). Боротьба з тероризмом, що сприймається як зовнішній ворог, може стати боротьбою держави зі своїми громадянами. Стосовно такого “потокowego” за своєю сутністю явища традиційні інститути, що опікуються безпекою, часто є неефективними, а їх контртерористичні заходи лише обмежують конституційні права громадян. При цьому вмиле і цілеспрямоване маніпулювання тривогами, страхами та розгубленістю простої людини дає змогу сформуванню підґрунтя для закриття самого проекту правової держави.

Одним із альтернативних виходів із ситуації, що склалася, може стати розвиток концепту культури безпеки як “турботи про себе”. Ґрунтуючись на дослідженні Є. Щекотина в цьому напрямку, відзначимо дві базові складові поняття “культура безпеки”: 1) ціннісно-когнітивна установка – норми, ідеали, повсякденні звички і правила, які регулюють соціальну поведінку людей; 2) сукупність практичних навиків – знання і вміння діяти в ситуації ризикових факторів безпеки (в наших дослідженнях ми називали ці складові “інформаційна культура” і “формування турбулентного мислення”). Поняття “культура безпеки” і “турбота про себе” відображають взаємозалежні явища і процеси. Культура безпеки є категорією психологічною, тому роль людської психіки в забезпеченні безпеки є базовою. Турбота про себе – це характеристика людини та її життєдіяльності, основною передумовою якої є творче освоєння цієї людиною культури безпеки. Це означає, що до цих двох понять належать не тільки система ідеальних уявлень, а й здатність діяти і відповідно поводитись, тобто є частиною практики конструювання персонального благополуччя. У цьому контексті ми визначаємо *благополуччя як якісний життєвий стан людини, який вона сприймає як відчуття щастя*. Таким чином, “турбота про себе” – це набір ціннісних установок, знань, правил і практик, дотримання яких допомагає особистості жити “щасливим життям”, тобто це шлях досягнення благополуччя.

Як було наголошено, державний підхід до благополуччя наразі заснований на статистичному підході і припущенні, що володіння певним благом (матеріальним або нематеріальним) дає змогу робити висновок про ступінь благополуччя людини. Однак в умовах турбулентного соціуму цього недостатньо – прикладом є ситуація з безпекою. Безпека – одна з основних умов “щасливого життя” і її забезпечення історично є головною функцією держави. Але в сучасних умовах реалізація цієї функції, по-перше, вступає у протиріччя з іншими складовими “щасливого життя” (наприклад, правом на свободу – переміщення, слова тощо); по-друге, не реалізується в належному ступені (нездатність впоратися з новими викликами, наприклад із тим же тероризмом).

Щодо шляхів розвитку державної політики і соціального регулювання в умовах турбулентності, то необхідно виділити три напрями, які розглянемо нижче.

Перший напрям – посилення авторитарних тенденцій державного регулювання. При належному реформуванні, політичній згоді і підтримці суспільства це може спрацювати, але тільки в обмеженому часовому проміжку, де наслідком буде скорочення простору вільних можливостей для людини.

Другий напрям – ослаблення ролі держави, посилення місцевого самоврядування. Ця практика має право на життя, але за умови, що місцеві органи не візьмуть на себе функції “приватної безпеки” і не перетворяться в “окремі князівства”, що також загрожує зростанням насильства і свавілля, обмеженням свобод людей. Для прикладу, знову виберемо ситуацію з COVID-19 з “благословення” держави в областях почали створюватись паралельні до владних структури для боротьби з коронавірусом, що призвело до виникнення конфлікту інтересів. Окрім того, держава почала підтримувати ці квазізаконні формування, наслідком чого стало суспільне протистояння.

Третім напрямом вирішення проблеми може стати симбіоз делегування значних повноважень на локальний рівень при належному контролі центру і “культури безпеки” як форми реалізації турботи про себе. Розвиток цієї практики вимагає зміни підходів до проблеми благополуччя загалом. Культура безпеки не зводиться до суворого слідування певним наборам правил та інструкцій. Це складніший процес, який інколи неможливо формалізувати, в якому вирішальну роль відіграють місцеві культуральні спільноти і “локальні” знання, які дають змогу людині найкраще пристосуватися до конкретних життєвих умов і нюансів, а також сприяють розвитку певних особистісних якостей і компетенцій.

Розвиток культури безпеки передбачає кілька важливих етапів: зміцнення громадянської свідомості; посилення локальних спільнот і розширення певних прав громадян, пов’язаних із самозахистом. Держава має усвідомити необхідність інноваційних заходів, де насамперед є відкритість і готовність до сприйняття нових реалій, можливостей, суспільних запитів. У Бек у посмертно виданій книзі “Метаморфоза сучасного світу” наголосив: “Було б хибно прирівнювати метаморфозу світу зі зміною на краще. Метаморфоза світу нічого не говорить про те, чи є дане перетворення на краще чи на гірше. Як концепція, вона не виражає ні оптимізм, ні песимізм з приводу ходу історії. Вона не описує занепад Заходу, не припускає, що все буде на краще. Вона залишає все відкритим і направляє нас до значних політичних рішень” [19]. Цей вислів підтверджує нашу думку про те, що суспільство потребує інноваційних політичних рішень, спрямованих на здійснення гуманістичної модернізації, зокрема сприяння втіленню концепту культури безпеки як “турботи про себе”. Зволікання у цьому загрожує глобальними ризиками: сучасні негативні ефекти метаморфоз можуть призвести до переходу фатальної межі як встановленого правопорядку і соціальних відносин, так і умов самого існування суспільства.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Результати дослідження свідчать про наявність причинно-наслідкового зв’язку між

турбулентністю і метаморфозами суспільства. Окрім того, це породжує синергетику ризикових явищ щодо суспільних відносин і державного управління.

Головною метаморфозою сучасного суспільства є перетворення його в турбулентний стан, де основною ознакою є потокова реальність, в силу чого суспільство пронизане хаотичними, неконтрольованими процесами. Ці турбулентні явища можуть призвести як до нових революційних змін і відкриття нових можливостей для людини, так і до катастрофічних наслідків.

Нестабільне середовище продукує як високі ризики, так і високі шанси для держави не втратити управлінські функції. Важливим завданням є інвентаризація досягнутого, розуміння нових реалій і вироблення відповідної державної політики.

Варіантом вирішення проблеми може стати симбіоз делегування значних повноважень на локальний рівень при належному контролі центру і “культури безпеки” як форми реалізації турботи про себе. Розвиток культури безпеки передбачає кілька важливих кроків – це зміцнення громадянської свідомості, посилення локальних спільнот і розширення певних прав громадян, пов’язаних із самозахистом, самоактуалізацією та особистою відповідальністю за теперішнє і майбутнє.

Останнє твердження потребує додаткового аналізу щодо визначення долі участі держави, суспільства, місцевого самоврядування та особистості в реалізації запропонованого концепту в умовах ризиків турбулентності і суспільних метаморфоз.

Список використаної літератури

1. Яницкий О. Н. “Турбулентные времена” как проблема общества риска // *Общественные науки и современность*. 2011. № 6. С. 155—164.
2. Гринберг Р. С. Основные проблемы современного турбулентного мира // *Гуманитарий Юга России*. 2013. № 2. С. 22—28.
3. Резеньков Д. Н., Приходько С. С. Понятие “социальная турбулентность” в современном мире в концепции информационной безопасности России // *Культура и общество: история и современность : матер. II Всеросс. (с междунар. уч.) науч.-практ. конф. / под ред. О. Ю. Колосовой, Р. Ф. Гударенко, Н. А. Ряснянской, Е. А. Красиковой*. Ставрополь : Издательство ООО “Ветеран”, 2013. С. 128—130.
4. Щекотин Е. В. Социальное управление в турбулентном обществе: вопросы безопасности и риска // *Социум и власть*. 2016. № 1 (57). С. 87—92.
5. Щекотин Е. В. Проблема благополучия в турбулентном социуме: аспект безопасности // *Вестник науки Сибири*. 2017. № 4 (27). С. 74—83.
6. Чудинов С. И., Щекотин Е. В. Турбулентный социум и концепция безопасности: социально-философские аспекты : монография. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2018. 159 с.
7. Панченко О. А. Психологические аспекты турбулентности информационной среды // *Причорноморські психологічні студії*. 2017. Вип. 1. С. 3—7.
8. Панченко О. А. Турбулентность в информационной безопасности личности // *Клінічна інформатика і телемедицина*. 2017. Т. 12. Вип. 13. С. 124—129.

9. Панченко О. А. Психологическая турбулентность в условиях информационной войны. 2018. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Панченко_О.А._Психологическая_турбулентность_в_условиях_информационной_войны (дата обращения: 21.03.2020).
10. Кравченко С. А. Метаморфозы: Сущность, усложняющиеся типы, место в социологическом знании // Социологические исследования. 2017. № 10. С. 3—14.
11. Кравченко С. А. Новые подходы к власти, насилию, справедливости: по материалам XIX Всемирного социологического конгресса // Гуманитарий Юга России. 2018. Т. 7. № 5. С. 270—284.
12. Vanderburg W. H. Our battle for the human spirit: scientific knowing, technical doing, and daily living. Toronto : University of Toronto Press, 2016. 421 p.
13. Mosco V. Becoming Digital: Toward a Post-Internet Society. London : Emerald Publishing Limited, 2017. 227 p.
14. Social Turbulence and Governmental Form. 2016. URL : <https://neociceroniantimes.wordpress.com/2016/11/09/social-turbulence-and-governmental-form> (date of using: 23.03.2020).
15. Эстулин Д. Тавистокский институт / пер. П. Смирнов. 2014. URL : <http://coollib.com/b/284081> (дата обращения: 23.03.2020).
16. Яницкий О. Н. Социобиотехнические системы: новый взгляд на взаимодействие человека и природы // Социологическая наука и социальная практика. 2016. № 3. С. 5—22.
17. Клименко С. Теория и практика ведения “гибридных войн” (по взглядам НАТО) // Зарубежное военное обозрение 2015. № 5. С. 109-112.
18. Stepanova E. Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects. SIPRI Research Report № 23. 2008. URL : <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/RR/SIPRIRR23.pdf> (date of using: 21.03.2020).
19. Beck U. The Metamorphosis of the World. Cambridge : Polity Press, 2016. 223 p.

Статтю подано: 30.03.2020

Статтю схвалено: 27.04.2020

Panchenko Oleg Anatolievich

*Honored Doctor of Ukraine, Doctor of Medical Sciences, Professor,
Director of the Scientific and Practical Medical Rehabilitation and Diagnostic
Center of the Ministry of Health of Ukraine, President of the Public Organization
“All-Ukrainian Professional Psychiatric League”*

ORCID: 0000-0001-9673-6685

e-mail: oap@ukr.net

**THE ERA OF TURBULENCE AND PUBLIC METAMORPHOSES
AS A RISK STATE OF GOVERNANCE**

Problem setting. The presence of a combination of global environmental, economic, social, political and cultural processes indicates that the “era of turbulence” has come, which is reflected in the instability of the world system in general and of the socio-political situation in a single country. The existing balance of relationships between man and nature, man and society, society and the state due to turbulent phenomena and metamorphoses can be disrupted, resulting in chaos and unpredictability of events.

Recent research and publications analysis. The concept of “turbulent society” and the phenomenon associated with it is devoted to a number of works E. Shchekotin and S. Chudinova. In the works of O. Panchenko the concept of “turbulence” was studied from the point of view of the individual in society and the information environment. The study of social metamorphoses is devoted to the work of S. Kravchenko. The ideas of metamorphization of society, economy, power, violence, justice were investigated by Canadian sociologists W. Vanderburg and V. Mosco.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. It is determined that both turbulence and social metamorphoses are considered mainly from the point of view of sociology and psychology. At the same time, consideration of these phenomena from the perspective of public administration is gaining relevance. The purpose of the article: to investigate the causal relationship between turbulence and metamorphoses in modern society and the associated risks of state control of the quality of life of citizens.

Paper main body. The emergence of a critical point of turbulence is associated with a number of trends in modern world development, accompanied by irreversible radical changes – metamorphoses. Five most significant arguments have been singled out, emphasize the causal relationship between turbulence and metamorphoses of society.

1. The society itself, which is changing, is a permanent generator of metamorphoses; first of all, it is a confrontation between elites in the struggle for power and political “dissatisfaction” of the population.

2. Turbulent phenomena associated with globalization and periodic economic crises.

3. The change in the relationship between humanity and the biosphere has led to the emergence of complex social and techno-natural hybrids, the internal contradictions of which become generators of turbulence.

4. A dangerous development of events, which is characterized by a metamorphosis of erasing the dividing lines between the state of peace and war, where the general concept of anti-fighting was “hybrid warfare – hidden aggressive actions that run counter to international law”.

5. The process of informatization of the world system has generated problematic phenomena: a) requirements for greater transparency of information relations, which leads to a violation of rights and freedoms; b) the advent of “post-paper” culture significantly changes the structure and functions of the institutes of management, education and science; c) the struggle between global players for the role of “programmers” and “switches” of the media and network systems that help shape global politics is escalating.

It is noted that the comprehensive process of turbulence also affects public administration institutions, weakening them, which in turn directly affects the quality of life of people – functions that the state has largely monopolized, cease to be performed, at best, are not properly performed. For example, the phenomenon of modern terrorism is considered, in relation to which the traditional institutions that are involved in security are often ineffective, and their counter-terrorism measures only limit the constitutional rights of citizens. At the same time, the skillful and purposeful manipulation of anxieties, fears and confusion of the average citizen allows us to form the basis for closing the project of the rule of law state itself.

Based on the study, the author considers three ways to solve the problem: a) strengthening authoritarian trends in government regulation; b) weakening the role of the state, strengthening local self-government; c) the symbiosis of delegating broad powers to the local level with proper control of the center and the “safety culture” as a form of self-care.

Conclusions of the research and prospects for further studies. The main metamorphosis of modern society is its transformation into a turbulent state, where the main feature is flow reality, and because of this, society is riddled with chaotic, uncontrolled processes. These turbulent phenomena can lead both to new revolutionary changes and the opening of new opportunities for humans, as well as to catastrophic consequences. An important task for the state is to understand the new realities and develop appropriate policies. A solution to the problem may be a symbiosis of delegation of broad authority to the local level with proper control of the center and the “safety culture” as a form of self-care.

Additional research and analysis is required, including – what proportion of participation falls on the state, society, local government and the individual in the implementation of the proposed concept.

Key words: turbulence; social metamorphoses; turbulent society; turbulent society; well-being; public administration; safety culture.

References

1. Yanitskiy, O. N. (2011). “Turbulentnyye vremena” kak problema obshchestva riska. *Obshchestvennyye nauki i sovremennost*, № 6, pp. 155-164 [in Russian].
2. Grinberg, R. S. (2013). Osnovnyye problemy sovremennogo turbulentnogo mira. *Gumanitarniy Yuga Rossii*, № 2, pp. 22-28 [in Russian].
3. Rezenkov, D. N., Prikhodko, S. S. (2013). Ponyatiye “sotsialnaya turbulentnost” v sovremennom mire v kontseptsii informatsionnoy bezopasnosti Rossii. In *Kultura i obshchestvo: istoriya i sovremennost*, Proceedings of the 2-nd All-Russian Scientific and Practical Conference. Stavropol: Izdatelstvo OOO “Veteran”. pp. 128-130 [in Russian].
4. Shchekotin, Ye. V. (2016). Sotsialnoye upravleniye v turbulentnom obshchestve: voprosy bezopasnosti i riska. *Sotsium i vlast*, № 1 (57), pp. 87-92 [in Russian].
5. Shchekotin, Ye. V. (2017). Problema blagopoluchiya v turbulentnom sotsiume: aspekt bezopasnosti. *Vestnik nauki Sibiri*, № 4 (27), pp. 74-83 [in Russian].
6. Chudinov, S. I., Shchekotin, Ye. V. (2018). Turbulentnyy sotsium i kontseptsiya bezopasnosti: sotsialno-filosofskiye aspekty. Novosibirsk: Izd-vo NGTU. 159 p. [in Russian].
7. Panchenko, O. A. (2017). Psikhologicheskiye aspekty turbulentnosti informatsionnoy sredy. *Prichornomorski psikhologichni studii*, Issue 1, pp. 3-7 [in Russian].
8. Panchenko, O. A. (2017). Turbulentnost v informatsionnoy bezopasnosti lychnosti. *Klinichna informatyka i telemeditsyna*, Vol. 12, Issue. 13, pp. 124-129 [in Russian].
9. Panchenko, O. A. (2018). *Psikhologicheskaya turbulentnost v usloviyakh informatsionnoy voyny*. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Panchenko_O.A._Psikhologicheskaya_turbulentnost_v_usloviyakh_informatsionnoy_voyny [in Russian].
10. Kravchenko, S. A. (2017). Metamorfozy: Sushchnost, uslozhnyayushchiyesya tipy, mesto v sotsiologicheskoy znaniy. *Sotsiologicheskiye issledovaniya*, № 10, pp. 3-14 [in Russian].
11. Kravchenko, S. A. (2018). Novyye podkhody k vlasti, nasiliyu, spravedlivosti: po materialam KHHKH Vsemirnogo sotsiologicheskogo kongressa. *Gumanitarniy Yuga Rossii*, Vol. 7, № 5, pp. 270-284 [in Russian].
12. Vanderburg, W. H. (2016). *Our battle for the human spirit: scientific knowing, technical doing, and daily living*. Toronto: University of Toronto Press. 421p.

13. Mosco, V. (2017). *Becoming Digital: Toward a Post-Internet Society*. London: Emerald Publishing Limited. 227 p.

14. *Social Turbulence and Governmental Form*. (2016). URL : <https://neociceronianimes.wordpress.com/2016/11/09/social-turbulence-and-governmental-form>.

15. Estulin, D. (2014). *Tavistokskiy institut*. URL : <http://coollib.com/b/284081> [in Russian].

16. Yanitskiy, O. N. (2016). Sotsiobiotekhnicheskiye sistemy: novyy vzglyad na vzaimodeystviye cheloveka i prirody. *Sotsiologicheskaya nauka i sotsialnaya praktika*, № 3, pp. 5-22 [in Russian].

17. Klimenko, S. (2015). Teoriya i praktika vedeniya “gibridnykh voyn” (po vzglyadam NATO). *Zarubezhnoye voyennoye obozreniye*, № 5, pp. 109-112 [in Russian].

18. Stepanova, E. (2008). *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects*. *SIPRI Research Report*. № 23. URL : <https://www.sipri.org/sites/default/files/files/RR/SIPRIRR23.pdf>.

19. Beck, U. (2016). *The Metamorphosis of the World*. Cambridge: Polity Press. 223 p.

Paper submitted: 30.03.2020

Paper accepted: 27.04.2020

Цитування: Панченко О. А. Епоха турбулентності і суспільні метаморфози як фактори ризиків державного управління // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 2(63) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2020. С. 170—182. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212674>).

Citation: Panchenko, O. A. (2020). The era of turbulence and public metamorphoses as a risk state of governance. *Efficiency of Public Administration*, Issue 2(63), pp. 170-182. (DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.63.2020.212674>).